

«به نام خداوند جان و خرد»

جنبش جانبداری از حقوق زنان در ایران و جهان

محمود گلستانی

الهام پهلوانی

مؤسسه فرهنگی هنری انتشاراتی

نگاه بینه

سرشناسه: پهلوانی، الهام، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور: جنبش جانبداری از حقوق زنان در ایران و جهان / مؤلفین الهام پهلوانی، محمود گلستانی.
مشخصات ناشر: تهران: نگاه بینه، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری: ۱۳۶ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۴-۹۱-۶ : ۱۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیا.
موضوع: فمینیسم -- ایران -- تاریخ
موضوع: فمینیسم -- تاریخ
شناسه افزوده: گلستانی، محمود، ۱۳۶۳.
رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ج ۹ پ/۱۱۵۴ HQ
رده بندی دیویی: ۳۰۵/۴۲
شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۲۳۶۰۵

مؤسسه فرهنگی هنری انتشاراتی نگاه بینه

میدان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - پلاک ۲۵۵ - واحد ۴

تلفن: ۶۶۴۱۴۲۵۵ - ۶۶۴۹۲۹۳۳

«جنبش جانبداری از حقوق زنان در ایران و جهان»

مؤلفین: الهام پهلوانی، محمود گلستانی

چاپ: اول ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۴-۹۱-۶

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۶	مقدمه
---	-------

بخش نخست: مباحث نظری

۱۰	فمینیسم
۱۰	عوامل و شرایط شکل گیری فمینیسم
۱۰	گفتار تجدّد و روشنگری و زمینه سازی فکری برای جنبش زنان
۱۱	نظام اقتصادی سرمایه داری و تأثیر آن بر موقعیت زنان
۱۲	دولت لیبرال و حقوق زنان
۱۳	واژه شناسی فمینیسم
۱۵	تاریخچه فمینیسم
۱۷	امواج فمینیسم
۱۷	موج اول
۲۲	موج دوم
۲۵	موج سوم
۲۷	بررسی مکاتب فمینیسم
۲۸	فمینیسم لیبرال
۲۹	فمینیسم مارکسیسم
۳۰	فمینیسم رادیکال
۳۱	فمینیسم سوسیالیسم
۳۱	فمینیسم سیاه
۳۲	فمینیسم مدرن
۳۳	فمینیسم اسلامی

بخش دوم: سیر تحول اندیشه فمینیسم در ایران

۳۵	فصل اول: بررسی اندیشه فمینیسم در دوران مشروطه
۳۵	زمینه های ظهور فمینیسم در ایران
۳۵	تحولات جهانی

۳۹	واژه‌شناسی فمینیسم در ایران
۳۹	پیشگامان اندیشه فمینیسم
۴۲	بازتاب تغییرات معرفتی زنان در دوران مشروطه
۴۴	تأسیس مدارس
۴۶	انتشار روزنامه‌ها و مجلات
۵۰	ایجاد انجمن‌ها
۵۴	فصل دوم: بررسی اندیشه فمینیسم در دوران پهلوی
۵۴	پهلوی اول (رضاشاه)
۵۶	پهلوی دوم (محمدرضاشاه)
۵۸	مروّجان اندیشه فمینیسم در عصر پهلوی
۶۱	اهداف مدرنیزاسیون در رابطه با زنان
۶۳	دولت پهلوی و کنفرانس‌های بین‌المللی
۶۵	خواسته‌ها و اقدامات فمینیست‌ها در جهت احقاق حقوق زنان
۶۵	کشف حجاب
۶۹	برابری حقوقی
۷۳	برابری آموزشی
۷۷	مشارکت اجتماعی
۷۸	مشارکت سیاسی
۸۳	برابری در حوزه اشتغال
۸۵	فصل سوم: بررسی اندیشه فمینیسم در دوران بعد از انقلاب اسلامی
۸۹	طیف جنبش جانبداری از حقوق زنان در ایران بعد از انقلاب اسلامی
۹۲	جمهوری اسلامی ایران و کنفرانس‌های بین‌المللی فمینیسم
۹۸	خواسته‌ها و اقدامات فمینیست‌ها در جهت احقاق حقوق زنان
۹۹	برابری حقوقی
۱۰۴	برابری آموزش
۱۰۵	مشارکت اجتماعی
۱۰۸	مشارکت سیاسی
۱۰۹	برابری در حوزه اشتغال
۱۱۲	کتابنامه

مقدمه

یکی از مسائل مهم بشری در دنیای امروز، مسئله برابری حقوقی زنان و مردان است. در طول دو قرن اخیر، زنان مبارزات گسترده‌ای را برای رسیدن به این برابری انجام داده‌اند. نتیجه این مبارزات، دستیابی آن‌ها به بسیاری از حقوق و امتیازاتی است که تا قبل از قرن بیستم تصور آن را نیز نمی‌کردند. هرچند طرح نظریه برابری حقوقی زن و مرد، اولین بار در قرن هفدهم و در عصر روشنگری توسط عده‌ای از نظریه‌پردازان مطرح شد، اما وقوع انقلاب صنعتی در قرن هجدهم و به دنبال آن انقلابات بورژوا-دمکراتیک مانند انقلاب کبیر فرانسه، زمینه‌ساز پیدایش جنبش فراگیر جانبداری از حقوق زنان موسوم به «فمینیسم» گردید. این جنبش که از آغاز هدف خود را در تغییر ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مبتنی بر تبعیض جنسیتی علیه زنان قرار داده بود، در طول حیات خود سه موج را پشت سر گذاشته است. موج اول که از قرن نوزدهم شروع و تا جنگ جهانی دوم ادامه یافت، توانست به دستاوردهای مهمی همچون: تقدّم انسانیت بر جنسیت، آموزش و کارآموزی زنان، اصلاح قوانین اجتماعی به نفع زنان، حق برابری زنان با مردان برای متارکه و طلاق قانونی، حق رأی سیاسی برای زنان و ... دست بابد. در موج دوم که به شدت تحت تأثیر اوضاع فکری اروپای بعد از جنگ قرار داشت، فمینیسم در قالب نوینی ظهور یافت. در این موج، مبارزات فکری زنان برای رسیدن به برابری کامل حقوقی تداوم یافت و دستاوردهای نسبتاً مهمی در پی داشت. جدایی روابط زناشویی (خانوادگی)، دستیابی زنان به حق انتخاب جهت سقط جنین و یا تولد فرزند، ایجاد مؤسسات اجتماعی و مطبوعات زنانه، افزایش توان سیاسی-اقتصادی زنان و حضور چشمگیرتر آنها در عرصه‌های سیاسی-اجتماعی، جزءمهمترین این دستاوردها بود. افراط‌گرایی‌هایی که در موج دوم صورت گرفت، سبب شد تا از اوایل دهه ۱۹۹۰ موج سوم فمینیسم آغاز شود که بر نقش‌های سنتی نهاد خانواده و احیای نقش مادری اشاره بیشتری داشت. فمینیست‌های مدرن در موج سوم سعی می‌کنند با ظاهری زنانه و رفتاری ظریف، تمایز خود از مردان را نشان دهند.

دامنه تحولات صورت گرفته در حوزه مسائل زنان در غرب همراه با دیگر مظاهر تمدن غربی به تدریج به کشورهای دیگر از جمله ایران نیز سرایت نمود. در ایران تا قبل از پیدایش جنبش مشروطه، جامعه کاملاً مردسالار بود و زنان عموماً داعیه برابری حقوقی با مردان را نداشته و هیچ گونه حضور چشمگیری نیز در عرصه حیات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نداشتند. به دنبال وقوع انقلاب مشروطه و تحولات سیاسی، اجتماعی و فکری پس از آن، به تدریج مفاهیم اولیه فمینیستی همراه با بسیاری دیگر از مفاهیم مدرن وارد فرهنگ مردسالار ایران شد و زنان با الهام از فمینیسم توانستند به دستاوردهای مهمی از جمله تصویب قانون آموزش رایگان دست یابند. با روی کار آمدن رضاشاه و در سراسر دوران حکومت پهلوی اول و دوم، تغییرات و دگرگونی هایی صورت گرفت که به تدریج پای زنان را به عرصه حیات سیاسی و اجتماعی بیشتر و بیشتر باز کرد. ویژگی فمینیسم در این دوره این بود که دولت پهلوی اول و دوم در جهت خواسته های فمینیسم، این جنبش را همراهی می کردند. از کشف حجاب و تنبیه الگوی پوشش زنان گرفته تا باز شدن مدارس و مراکز آموزشی به روی زنان و در نهایت تصدی بسیاری از مقامات اداری، سیاسی و قضایی توسط زنان، همگی گویای اثرپذیری جامعه ایران از تحولات صورت گرفته در حوزه مسائل زنان در مغرب زمین بوده است. جنبش زنان توانست در این مدت، انجمن های تخصصی خاص خود را تأسیس نماید، جریدات تخصصی در حوزه خود را داشته باشد، در قوانین مردسالارانه جامعه ایران به نفع خود تغییراتی را ایجاد نماید، وارد دانشگاه ها شود و کم کم پست های مهم اداری، سیاسی و مناصب اجتماعی را نصیب خود نماید. همچنین با طلایه داری روحانیت در آن، مجوزهای مذهبی لازم جهت حضور نیمه سنی زنان ایرانی به عرصه های حیات سیاسی و اجتماعی صادر گردید.

به این ترتیب می توان گفت در دوران بعد از انقلاب اسلامی در ایران، طرفداران نظریه فمینیسم به دو دسته تقسیم می شوند که یک دسته، تحت تأثیر اندیشه فمینیسم جهانی هستند و دسته دوم، از اندیشه های فمینیسم جهانی و اندیشه برابر طلبی زن اسلامی نشأت گرفتند و به فمینیست های اسلامی معروف شدند که با ظهور فمینیسمت های اسلامی در

دهه ۱۳۷۰/۱۹۹۰ و موج سوم فمینیسم به طور همزمان، جنبش زنان در ایران با تحرک بیشتری در جهت تعمیق شکاف جنسیت قدم برمی‌دارد.

نگاهی به تحولات ایجاد شده، نشان از آن دارد که جامعه ایران نسبت به یک قرن پیش، پیشرفت‌های شگرفی در زمینه استفاده از پتانسیل‌های نیمه دیگر جامعه (زنان) داشته است. امروزه زنان نسبت به گذشته از حقوق و امتیازات بیشتری برخوردار شده‌اند و حضور آنان در عرصه‌های اجتماع آشکارتر و گسترده‌تر و از جهت کمی، رشد قابل ملاحظه‌ای یافته است، به طوری که سطح سواد زنان افزایش یافته و تعداد زنان و دختران تحصیلکرده در دانشگاه‌ها از ۳۲ درصد در سال ۱۳۶۲ به ۶۵ درصد در سال ۱۳۸۶ رسید. تعداد نشریات و روزنامه‌های زنان از ۳ عنوان در سال ۱۳۰۰ به ۱۳۲ عنوان در سال ۱۳۸۰ رسید. تفاوت میزان اشتغال زنان و مردان در سال ۱۳۶۵ در حدود ۵۳/۴۵ درصد بود که در سال ۱۳۷۰ این میزان کاهش یافته و به ۵۲/۷۴ درصد رسید. میزان نرخ رشد فعالیت‌های اقتصادی زنان بین سال‌های ۸۲-۱۳۷۶، ۹/۶ درصد گزارش شده که این میزان در مورد مردان، ۶/۰۴ درصد بوده است.

در این پژوهش، از روش توصیفی - تحلیلی جهت بررسی موضوع استفاده می‌شود. گردآوری داده‌های آزمون فرضیه پژوهش حاضر نیز، عمدتاً بر مبنای روش کتابخانه‌ای، استفاده از کتاب، منابع اینترنتی، نشریات و گردآوری داده‌های آماری صورت خواهد گرفت.

الهام پهلوانی - محمود گلستانی

خزان ۱۳۹۳